
guitarra clàssica a Catalunya

Autor:

Data de publicació: 23-10-2010

Com va arribar la guitarra clàssica a Catalunya i després a la resta del món

Per Alper Tuzcu

La història de la guitarra clàssica està pavimentada amb les principals fites de la història de la humanitat. Igual que les onades de migració humana al llarg de la història, la guitarra clàssica també ha viatjat i evolucionat de Mesopotàmia a Espanya, i després a les Amèriques. A través del seu recorregut, els sons i harmonies de la guitarra han inspirat moltes cultures i societats en diferents racons del món. Com a compositor i guitarrista, sovint em recorda la profunda història i el misteriós viatge de la guitarra clàssica. En aquest article, compartiré amb vosaltres el fascinant viatge d'aquest instrument i la seva evolució a través de múltiples continents, mars i segles.

Feu el curs Fonaments de guitarra clàssica de Berklee Online.

1. La història antiga de la guitarra

La paraula "guitarra" prové de kithara, una lira de set cordes amb arrels a Anatòlia. Es creu que Kithara té un origen pre-grec i es creu que va ser creat i interpretat per Apol·lo, el Déu de la Música. No obstant això, aquest instrument no té cap relació directa amb la guitarra clàssica moderna, excepte el nom. No està clar com el nom kithara va evolucionar cap a la guitarra quan hi ha avantpassats més propers de la guitarra com el llaüt o l'oud, però suposo que podria tenir a veure amb la presència arquetípica de kithara com a instrument de corda del déu de la música, Apol·lo.

De fet, es creu que el primer avantpassat de la guitarra clàssica moderna era l'antic llaüt de Mesopotàmia. Segons un llibre del musicòleg Richard J. Drumbrill, el primer llaüt apareix en troballes arqueològiques cap al 3300-3100 aC en una figura de segell cilindre a Mesopotàmia i més tard en una talla de pedra hitita a Anatòlia.

Una talla de pedra hitita que representa algú jugant al que sembla un llaüt.

Al llarg de la història, les civilitzacions mediterrànies sempre han estat connectades entre si a través d'un fort comerç, migració i arrels culturals. Dins de l'entorn d'intercanvi dinàmic d'aquesta regió, el llaüt va viatjar des de Mesopotàmia a altres parts de la conca mediterrània. Es va adaptar a altres cultures de la regió i al cap de pocs segles, el llaüt va evolucionar cap a nous instruments de corda com la pandura, el tanbur, el barbat i l'oud, que ja hem esmentat.

Parlem de l'oud una mica més: L'oud ha florit en un instrument més significatiu que els altres d'aquest paràgraf. Utilitzava sofisticats sistemes harmònics de melodia microtonal i tetracord. Arrelat a Mesopotàmia, l'oud va ser un instrument fonamental que va ajudar a preservar segles de coneixement musical des de l'Antiga Grècia fins a les civilitzacions mesopotàmiques. Tanmateix, això no significava que l'oud es mantingués com a instrument regional, i un esdeveniment crucial al segle VIII va iniciar el viatge de l'Oud cap a l'oest.

Amb la conquesta islàmica d'Espanya al segle VIII dC, molts científics, matemàtics, advocats, filòsofs, astrònoms i músics de Mesopotàmia es van traslladar a Espanya, cosa que també va significar que l'oud també s'hi dirigís.

Entre els intel·lectuals que es van traslladar a Espanya hi havia un polemista de Bagdad amb el nom de Zyryab (o de vegades estil·litzat com Ziryab). Zyryab va viatjar a Espanya amb el seu oud i va obrir una escola de música a Còrdova, on va formar molts estudiants en les tradicions musicals mesopotàmiques. A més, va afegir un cinquè parell de cordes a l'instrument.

Els ensenyaments de Zyryab i l'oud no van ser un xoc complet per a la gent d'Espanya, perquè ja estaven familiaritzats amb l'instrument de corda de pandura que els romans havien portat uns segles abans. Per aquest motiu, no va ser difícil adaptar-se a la cultura musical local i al segle XI, no només els ensenyaments de Zyryab s'havien convertit en la norma a Ibèria, sinó que ja s'havien estès a Europa.

Es pot dir que Zyryab és una de les figures més importants responsables de la formació de moltes tradicions musicals andaluses, la qual cosa ha portat a la creació de la guitarra, als fonaments de la música clàssica espanyola, i fins i tot a la música flamenca.

De fet, un dels meus àlbums (i composicions) preferits porta el nom de Zyryab, del llegendari guitarrista i compositor flamenc Paco de Lucía. Juntament amb Chick Corea al piano, aquest disc és una fascinant barreja de tradicions musicals andaluses amb jazz modern, que realment està a l'altura del llegat del mateix Zyryab. Cada vegada que escolto la cançó "Zyryab", m'imagino el viatge del mestre de Mesopotàmia a Espanya, i després, amb els acords de jazz incorporats a la composició, penso en el seu llegat creuant l'Atlàntic.

2. De l'Oud a la guitarra

L'evolució de la guitarra no va ser unidireccional; hi va haver múltiples cursos a causa de les actives rutes comercials marítimes i el caràcter cosmopolita de la Mediterrània. Per exemple, al segle XII, músics de l'Imperi Romà d'Orient i de l'Àsia Menor ja havien viatjat a Sicília per portar instruments de tipus oud/llaüt a les províncies de la Mediterrània occidental. La gent de les ciutats portuàries estava acostumada a veure nous invents o mercaderies als seus carrers tot el temps. Però és possible que no haguessin vist res semblant a l'oud quan va arribar per primera vegada a Sicília.

"L'evolució de la guitarra no va ser unidireccional; hi havia múltiples cursos a causa de les rutes comercials marítimes actives i el caràcter cosmopolita de la Mediterrània". FEU CLIC PER TUITEJAR

Una altra font del viatge d'Oud a Europa va ser a través dels Balcans a la regió centreeuropea al voltant de la mateixa època. I, com hem vist amb Zyryab, l'oud també va arribar a Espanya des de Mesopotàmia, a través del nord d'Àfrica, uns segles abans de l'arribada de l'instrument a Sicília. Per tant, seria just dir que l'oud va viatjar a Europa des de múltiples direccions.

Amb una gran varietat d'instruments de corda que van arribar a Europa, cap al segle XIII han aparegut a Espanya dos tipus de guitarres: Guitarra morisca i guitarra llatina. Mai he tingut l'oportunitat de tocar, ja que aquestes dues guitarres són difícils d'aconseguir, excepte en museus o col·leccions privades.

La guitarra morisca, que significa "guitarra morisca", tenia un cos més rodó, amb una caixa de so ovalada i amb petits forats a la caixa de ressonància. La forma i l'estructura d'aquest instrument s'assembla a un oud, d'aquí la influència morisca. No està clar quan es van afegir els trasts i com es va produir la transició del sistema microtonal al tonal, ja que l'oud és un instrument sense fre.

La guitarra llatina, o la "guitarra llatina", tenia més corbes i s'assemblava més a la guitarra moderna d'avui. Es creu que aquest instrument va arribar d'altres regions europees, possiblement de Sicília.

A mitjan segle XV es va desenvolupar al Regne d'Aragó un instrument anomenat vihuela, que s'estenia en una zona que cobria el nord-est d'Espanya, el sud de França, Itàlia i parts de Grècia. Es creu que aquest instrument és un dels avantpassats més importants de la guitarra barroca.

3. A través de l'oceà: primera onada

La vihuela es va convertir en el primer instrument de la família de la guitarra que va aparèixer a les Amèriques, ja al segle XVI. Vihuela va aparèixer per primera vegada a la Hispaniola el 1519 (actual República Dominicana i Haití), més tard va viatjar a Cuba, i després a Mèxic a través de músics que viatjaven amb conqueridors.

Un d'aquests músics era un vihuela anomenat Alonso Moron. Va viatjar d'Espanya a Cuba durant aquests anys, i va obrir una escola de música a l'Havana. Més tard, va viatjar a Mèxic i hi va obrir una altra escola de música. No puc deixar de pensar en el paral·lelisme de l'escola de música de Zyryab a Còrdova i les escoles de música d'Alonso Moron

a Cuba i Mèxic, ja que ambdues són fruit de conquestes, tot i tenir vuit segles pel mig. Tot i que aquestes conquestes van portar innegablement vessament de sang no desitjat a aquestes regions, també van conduir a la formació d'una nova cultura. Potser podem pensar que la història de la guitarra ha estat modelada per alguns dels esdeveniments més importants de la història de la humanitat. És una mena d'imatge humiliant quan casualment estàs estrenyent alguns acords a la teva habitació.

4. La formació de la guitarra clàssica

La base de la guitarra clàssica moderna comença amb la invenció de la guitarra barroca. La guitarra barroca es va inventar a Espanya al segle XVI i va ser un instrument popular fins al segle XVIII, no només allà sinó també a França i Itàlia. Tenia un disseny innovador, i també tenia cinc cordes, que era un nou desenvolupament. L'addició de la cinquena corda s'atribueix de vegades a Vicente Espinel, escriptor i poeta espanyol, que també va inventar una de les formes poètiques més famoses de la literatura espanyola, la *décima*.

Si volies aprendre a tocar la guitarra a partir d'un llibre, havies d'esperar fins al segle XVII, ja que és quan els compositors espanyols, portuguesos, italians i francesos van començar a publicar llibres d'instrucció i repertori.

Al segle XVIII, es va afegir la corda E més baixa per fer de la guitarra un instrument de sis cordes. I finalment, al segle XIX, un luthier espanyol, Antonio Torres Jurado, va crear la guitarra clàssica moderna que utilitzem avui dia. Jurado va fer l'instrument una mica més gran i també va perfeccionar el disseny simètric de la caixa de ressonància.

La guitarra clàssica moderna es va unir a la tècnica de joc desenvolupada pel famós compositor espanyol Francisco Tárrega també durant aquesta època.

Francisco Tárrega va desenvolupar la moderna tècnica de tocar la guitarra clàssica.

5. Segona onada a les Amèriques

Entre els segles XVI i XIX van arribar a Llatinoamèrica diverses formes d'instruments de la família de la guitarra. És interessant destacar que aquestes guitarres van ser adaptades com a instruments folklòrics locals. La família de la guitarra a les Amèriques ha crescut al llarg dels segles i s'ha localitzat, convertint-se en la base de la música tradicional de molts països.

Per exemple, a la regió dels Andes, els nadius americans van reconstruir la *vihuela* utilitzant *armadillo hide*, creant d'aquesta manera el *charango*, que avui és un instrument comú en la música popular andina. A Mèxic es va crear el *guitarrón*, que es basa en un baix espanyol anomenat *bajo de uña*. Avui dia, el *guitarrón* és un dels instruments imprescindibles de la música *mariachi*. A Cuba, el *tres* es va crear a partir de la *bandola* a Espanya. *Tres* és un instrument de corda que es compon de tres parells de cordes i actualment s'utilitza en l'estil musical del fill a Cuba.

La guitarrista clàssica Josefina Robledo

Als segles XIX i XX, molts mestres de la guitarra clàssica d'Espanya, com Josefina Robledo, Miguel Llobet i Emilio Pujol (tots tres estudiants de Tárrega) van viatjar a Llatinoamèrica.

La popularitat de la guitarra com a instrument de concert es va apoderar de la regió, tant és així que durant el canvi de segle l'escena de la guitarra clàssica de Buenos Aires va superar Barcelona en popularitat. Compositors significatius com Agustín Barrios (Paraguai), Leo Brouwer (Cuba), Antonio Lauro (Veneçuela), Manuel Ponce (Mèxic), i Heitor Villa-Lobos (Brasil) van solidificar més tard l'impacte de la cultura llatinoamericana en la guitarra clàssica.

A Amèrica del Nord, la guitarra clàssica no va tenir un gran impacte fins al segle XX. No obstant això, cap al segle XIX, la guitarra es podia trobar esporàdicament al voltant de les regions de muntanya o del delta del riu Mississipí. Aquesta zona es va convertir més tard en el centre de *Delta Blues*.

A més, a finals del segle XIX, moltes productores de guitarres ja havien instal·lat botigues com Martin i Gibson, cosa que va donar lloc al desenvolupament de la guitarra acústica i *archtop*. Algunes d'aquestes guitarres també es van utilitzar més tard en estils com el *jazz* i la música *folk*.

Amb la invenció dels *pickups* i l'amplificació a Amèrica del Nord, el segle XX va veure l'auge de les guitarres elèctriques, la qual cosa ha donat lloc a la creació de diferents estils musicals com el *rock*, el *funk* i molts altres que continuen sent la pedra angular de l'escena global de la música contemporània actual.

Potser la raó per la qual la guitarra és un dels instruments més populars del món actual és perquè porta rastres de tants llocs i persones. La guitarra va ser utilitzada i adaptada per moltes cultures diferents de tot el món, que potser no es

pensaria que necessàriament tindrien una connexió directa entre elles. En cert sentit, doncs, té alguna cosa de caràcter universal alhora que es manté profundament local i personal. Però potser aquest és el poder de la guitarra: alguna cosa sobre l'harmonia, i el so de la guitarra, ens parla tant que la convertim no només en un instrument principal de les nostres cançons sinó també en un instrument essencial en la música folklòrica i tradicional de les nostres cultures. Es converteix en un d'aquells elements que defineixen la identitat d'una societat, igual que la seva llengua o la seva alimentació. És per això que la guitarra és patrimoni cultural de tota la humanitat.